

بر ما حکمت عطا کن

ریشه‌های محبت
کاخ درون
دایره المعارف دین و جهاد
جهاد مقدس

بر ما حکمت عطا کن

نگار مفید

کتاب مقدس زمانی دراز به عنوان یگانه منبع بزرگ ادبی فرهنگ کهن خاور نزدیک شناخته می‌شد و امروزه نیز، به‌رغم گذر زمان و کشف آثار ادبی بسیار در دنیای مشرق زمین، این کتاب همچنان به عنوان یکی از بزرگترین مآخذ حوزه فرهنگی یاد شده به شمار می‌آید. صرف‌نظر از نوع نگرشی که می‌توان به محتوای دینی این کتاب داشت، باید آن را جزئی از میراث عظیم فرهنگ بشری دانست. به یقین می‌توان گفت که در دنیای مغرب زمین، هیچ متن مکتوبی به اندازه کتاب مقدس تصحیح و ترجمه و تفسیر و خواننده نشده است. تا جایی که تا ۱۹۷۷، این کتاب به هزار و ششصد و سی و یک

زبان دنیا ترجمه و منتشر شده است. پس کتاب مقدس آینه تمام‌نمای تجربیات انسانی و دینی نوع بشر در طول زمان است.

اما «حکمت سلیمان» و «حکمت بن سیرا» چیست؟

یکی از جذاب‌ترین بخشهای کتاب مقدس، مجموعه‌ای است که تحت عنوان «کتابهای حکمت» شناخته می‌شود و مشتمل بر هفت کتاب ایوب، مزامیر، امثال سلیمان، جامعه، غزل‌های سلیمان، حکمت سلیمان و ישوع بن سیرا است. از این مجموعه، دو کتاب حکمت سلیمان و ישوع بن سیرا جزء «کتابهای قانونی ثانی» است (که چند سال پیش با همین عنوان و توسط همین مترجم و ناشر طبع یافت).

«حکمت سلیمان» که غالباً در سنت لاتینی، «کتاب حکمت» نامیده می‌شود، به تمامی به زبان یونانی نگاشته شده است، حتی فصل‌های نخستین آن که پاره‌ای به خط آنها را دارای نسخه اصلی عبری یا آرامی فرض کرده‌اند. از این روی، این کتاب به قانون کتاب مقدس تعلق نگرفته است. آباء کلیسا از قرن دوم میلادی به بعد، از آن استفاده می‌کردند و به‌رغم تردیدها و پاره‌های مخالفت‌ها، به‌ویژه مخالفت قدیس هیرونوموس، این کتاب در قانون کلیسای کاتولیک گنجانده شد.

در بخش نخست کتاب، مؤلف گمنام، خوانندگان را به آن می‌خواند که با دوری جستن از بدی، در پی جستن حکمت برآیند، چه آدمی از بهر نامیرایی آفریده شده که در گرو حکمت است. او دوبار رشته کلام را به دست بی‌دینان می‌سپارد؛ اینان نخست به شرح تصور خود از وجود و نیت خویش برای زندگی لذت‌بخش که ایشان را به آزار کردن دادگران رهنمون می‌شود، می‌پردازند، اما در فراسوی مرگ، آنگاه که مجد دادگرا را به چشم می‌بینند، پیش از آن که خداوند معدوم‌شان گرداند، به خطای خویش اعتراف می‌کنند. سعادت نهایی دادگران، همانان که در عالم خاکی از سه برکت سعادت و زاینده‌گی و زندگی دراز بی‌نصیب مانده‌اند، با سرنوشت رقت‌انگیز بی‌دینان مقایسه می‌شود.

در بخش دوم رشته کلام به دست سلیمان سپرده می‌شود و مؤلف خویشتن را در پس او نهان می‌دارد. او شرح می‌دهد که از چه روی و چگونه در جوانی مایل به کسب حکمت گشت و چه محسناتی از آن به او رسید. در بخشی سوم کتاب که بلافاصله پس از پایان دعا آغاز می‌شود، نخست یادآوری می‌شود که حکمت چگونه فرمانان سفر پیدایش و خروج را نجات بخشید.

مؤلف کتاب، سلیمان فرض شده است. او بی‌آن که از خود نام برد، به پادشاهان همتای خویش خطاب می‌کند. او که به ذروه مجد خویش

رسیده است، از زمانی یاد می‌کند که در عنقوان جوانی، سلطنت را بر عهده گرفت و از خداوند خواست تا او را برای حکم راندن، قلبی حکیم و دانا عطا کند؛ پس چون پادشاهان سخن می‌گویند، اما بدبھی است که این نوشته حکیمانه، مانند «کتاب جامعه» یا «غزل‌های سلیمان» با شگردی ادبی، به نام‌آورترین حکیمان اسرائیل منتسب شده است. مؤلف راستین کتاب به یقین یهودی‌ای سرشار از ایمان به «خدای پدران» و سرافراز از تعلق داشتن به «قوم مقدس» و «نسلی بری از عیب» بوده، اگرچه یهودی‌ای یونانی‌مآب بوده است. مورخان بر این باورند که این کتاب می‌تواند طی واپسین دهه‌های

قرن نخست پیش از میلاد نگاشته شده باشد؛ پس جدیدترین کتاب عهد عتیق است روی سخن مؤلف با هموطنان یهودی خویش و بویژه با جوانان یهودی است که حکمرانی آینده اجتماع بر عهده ایشان است. از این روی، یاد کردن از جوانی سلیمان به تمامی معنی خود را پیدا می‌کند.

در بخش نخست کتاب، تصدیق می‌شود که خدا آدمی را فسادناپذیر آفریده است؛ سرانجام انسان، نامیرایی است و مرگ ثمره بدی است.

در بخش دوم به حکمت و حکیم پرداخته می‌شود. حکمت به عنوان حضور دمدام

خدای تعالی که منبع وحی کتاب مقدس بوده است، درک می‌شود، حضوری سودمند به حال دنیا که موجب انسجام آن می‌شود و بدان معنی می‌بخشد. در بخش سوم، به‌خصوص به رویدادی که موجب پیدایش اسرائیل گشت، یعنی خروج، پرداخته می‌شود. خداوند در این رویداد، همچون منجی قوم خویش تجلی می‌کند و ایشان را از طریق واقعیت‌های ملموس و کیهانی، که من شریف‌ترین آنها است، از بی‌دینان و حتی از خطاهای خودشان رهایی می‌بخشد. در این اثر که اینچنین بر اندیشه‌ای استوار مبتنی است، ایمان در آزمون و جست‌وجوی مشتاقانه حکمت، بر اساس تأمل در خروج که قالبی دعاگونه دارد، صورت می‌پذیرد و از رهگذار آن، سعادت دادگران نزد خدا در فراسوی مرگ تصدیق می‌شود. اما کتاب «حکمت بن سیرا» «حکمت بن سیرا» در کتابهای مقدس یونانی، لاتینی و سریانی وارد شده، اما به قانون عبری راه نیافته است. با این همه، به زبان عبری تصنیف شده و هیرونوموس گفته است که نسخه آن را به زبان اصلیش دیده و شماری از ژبن‌ها، تا قرن چهارم میلادی، این نسخه اصلی عبری را ذکر کرده‌اند که گواه آن در تلمود حفظ شده است. حدود دوسوم از این متن عبری که قریباً مفقود بود، در ۱۸۹۶ در شش دستنوشته قطعه‌قطعه مربوط به قرون وسطی که در کنیسه‌های قدیمی در قاهره به دست آمد، بازیافته شد.

در ابتدای قرن دوم ق.م، یسوع بن سیرا که استاد حکمت در اورشليم بود، زبده تعلیمات خویش را در کتابی گرد آورد. نوه او که به احتمال زیاد، در ۱۳۲ ق.م به مصر رسید، کار ترجمه اثر نیای خویش را به زبان یونانی به دست گرفت. این ترجمه بهترین شاهد کتاب بن‌سیرا است که باقی مانده و در سه دستنوشته اصلی واتیکان، سینایی و اسکندراتی وارد شده است. با این همه، این کتاب احتمالاً از قرن اول ق.م، بازننگری شده و افزودگی‌های بسیاری به آن الحاق شده است. کتاب از لحاظ قالب، در خط پیشگامان و سرمشغهای خود قرار دارد. در نگارش آن، تمامی صناعت‌های شاعرانه حکیمان به کار رفته است. آموزه بن سیرا

مشمول بر تکرار تمامی سنت پیشین کتاب مقدس است، اما با بیسی حکمت‌آمیز. نکته اصلی این آموزه، حکمت است. همان عطیه الهی که همواره به برگزیدگان و آزمودگان خدا ارزانی می‌شود و کسی را که با فرمانبرداری پذیرای آن می‌گردد، از نعمت می‌آکند و حکیم را حامل حکمت می‌سازد.

در این جا به دو نمونه از اندرزه‌های این دو کتاب اشاره می‌کنیم: در «حکمت سلیمان» آمده است:

«ای خدای پدران و ای خداوند رحمت،

تو به کلام خویش جهان را بساختی،

تو که به حکمت خویش انسان را سرشتی،

... بر من آتی را ارزانی دار که نیاز او رنگت است، بر من حکمت عطا کن.»

و در «حکمت بن سیرا» می‌خوانیم:

«حکمت ستاینده خویشتن است،

و در میانه قوم خود، فخر خویش می‌نمایاند.»

حکمت سلیمان و حکمت بن سیرا (بر اساس کتاب مقدس اورشليم) / ترجمه پیروز سیار / نشر نی / چاپ اول ۱۳۸۴ / ۱۶۵۰ نسخه / ۱۰۲ صفحه، ۲۵۰۰ تومان / ۳۳۱ صفحه ۳۵۰۰ تومان.

